

Bogomilství

Záhy po masovějším rozšíření křesťanství v Bulharsku a upevnění církevní organizace byla mladá církev konfrontována se závažným věroučným problémem, který otrásl celou společností a prakticky až do konce středověkého bulharského státu představoval hrozbu církevní jednotě. Tímto problémem bylo heretické bogomilské učení, které se Bulharskem začalo šířit za vlády Symeonova syna Petra a šířilo se odtud prakticky po celém Balkánu. Bogomilství, nazvané tak zřejmě podle jednoho z prvních jeho významných šířitelů a zastánců, popa Bogomila, bylo dualistickou herezí, v jejímž základě stálo paulikiánství (pojmenované podle antiochijského patriarchy Pavla ze Samosaty ze 3. stol. po Kr.), hereze vycházející z manicheismu a gnosticizmu, jež vznikla v monofyzitské Arménii a postupně se rozšířila do Sýrie a dále až do té míry, že v 9. století jejich hnutí vojensky ohrožovalo Byzanc. Paulikiánské obyvatelstvo ze Sýrie a arménského pomezí bylo již od dob ikonoklastického císaře Konstantína V. přesídlováno také na Balkán, do Thrákie, jako hráz proti pronikání Bulharů, což se však byzantské říši vymstilo, neboť paulikiáni se záhy naopak začali s Bulhary spojovat proti Byzanci. Ne všichni paulikiáni na bulharském území se ovšem stali přívrženci bogomilství: Paulikiánství přežívalo až do 17. století, kdy jejich část usídlená v severním Bulharsku přijala katolicismus, mnoho paulikiánů ovšem také bylo nuceno přijmout islám.

Bogomilství, které dále rozvíjelo paulikiánskou teologii, mělo jako téměř všechna předchozí dualistická hnutí především lidový charakter. Proklamovalo, že svět je špatný (jeho stvoření již vychází ze zlého principu), prorokovalo jeho zničení, pohrdalo církví, odmítalo práci a odpíralo poslušnost autoritám.

Prakticky žádné bogomilské spisy se nedochovaly, o podstatě bogomilského učení proto vypovídají prakticky výhradně spisy protivníků bogomilského hnutí z řad pravoslavných teologů. Nejvýznamnějším z nich byl učený bulharský mnich Kozma Presbyter, který někdy v druhé polovině 10. století napsal svéráznou protibogomilskou filipiku nazvanou *Beseda proti bogomilům*, o hnutí informuje také několik pozdějších zpráv z per katolických autorů. Z Kozmova traktátu a dalších spisů lze rekonstruovat teologickou podstatu bulharského bogomilství jako důsledný dualismus Boha a Satana (ďábla). Svět duchovní je dílem božím, svět hmotný, včetně oficiální církve a státu, je naopak dílem Zlého. Shodně s monofyzitskými církvemi neuznávají bogomilové lidskou podstatu Ježíše Krista. Zavrhnou všechny knihy Starého zákona a k Novému zákonu mají vlastní výklady. Neuctívají Bohorodičku ani světce, neklanějí se kříži, ikonám a ostatkům svatých, které považují za ďábelské mámení. Odsuzují bohatství a odmítají uznávat světské vrchnosti, ani jim nechtějí sloužit. Žili asketickým životem, ideálem byl trvalý půst a sexuální abstinence, nicméně v této podobě dokázali žít pouze tzv. dokonalí, kteří byli podporováni přívrženci hnutí. Dokonalí se svým životem podobali raněkřesťanským poustevníkům ze syrských pouští, žili vzdáleni pozemskému životu a dávali svým životem i kázáními příklad ostatním.

Striktní dualismus bogomilství se ovšem časem zmírnil, přesto byli bogomilové i v pozdějších dobách pronásledováni, jak o tom svědčí např. *Synodik cara Borila* z církevního synodu v roce 1211, cele zaměřeného proti bogomilské herezi. Zničit bogomilství se však ani caru Borilovi, ani jeho následovníkům nepodařilo, jak svědčí i závěry podobných sněmů z poloviny 14. století. O tom, jaký byl vliv bogomilství na západní herezi katarskou, i o skutečnosti, zda specifická tzv. bosenská církev byla bogomilská či nikoli, nelze podat spolehlivého svědectví.